

Phan Đình Phùng (1847 - 1895)

Tác Giả: Saigon Echo s&#u t&#m
Thứ Hai, 27 Tháng 9 Năm 2010 13:54

Phan Đình Phùng (ch&# H&#n: 潘廷福, 1847[1] - 1895) hi&# u: Châu Phong, là nhà th&# và là lãnh t&# cu&# c kh&# i nghĩa H&# ng Kh&# trong phong trào C&# n V&# ng ch&# ng Pháp &# cu&# i th&# k&# 19 trong l&# ch s&# Vi&# t Nam.

Phan Đình Phùng

Thân th&#



&# Phan Đình Phùng

Phan Đình Phùng sinh ra và l&# n lên t&# i làng Đông Thái, huy&# n La S&# n (nay là xã Tùng &# nh, huy&# n Đ&# c Th&#), t&# nh Hà Tĩnh, trong m&# t gia đình nho h&# c. Cha ông là phó b&# ng Phan Đình Tuy&# n, các bác ông là chí sĩ Phan Đình Thông và c&# nh&# n Phan Đình Thu&# t; chú ông là phó b&# ng Phan Đình V&# n.

N&# i quan tr&# ng

Năm 1876, Phan Đình Phùng đ&# c&# nh&# n. Năm sau (1877), ông thi đ&# u đình nguyên ti&# n sĩ, đ&# c b&# làm tri huy&# n Yên Khánh (t&# nh Ninh Bình). Do ông đánh đòn c&# đ&# o Tr&# n L&# c (t&# c g&# i là c&# Sáu), vì ông này hay &# th&# đ&# &# c hi&# p dân, nên ông b&# tri&# u đình b&# t t&# i, tri&# u h&# i v&# kinh đô Hu&# , sung ch&# c Ng&# s&# đô sát vi&# n.

T&# i tri&# u, ông t&# cáo nhi&# u v&# khu&# t t&# t, nên có l&# n đ&# c vua T&# Đ&# c khen là "th&# s&# c&# u b&# t phát, phùng Phùng n&# i phát" (vi&# c này đã lâu không ai phát giác ra, nay g&# p Phùng m&# i phát hi&# n đ&# c)[2], nên càng n&# i ti&# ng v&# tính c&# ng tr&# c.

Năm 1882, ông dâng s&# đàn h&# c thi&# u b&# o Nguy&# n Chánh v&# vi&# c "t&# ng binh b&# t vi&# n" (c&# m quân mà ng&# i yên, không đi ti&# p vi&# n) khi quân Pháp t&# n công thành Nam Đ&# nh và v&# vi&# c "ch&# ng quan tâm đ&# n dân tình &# B&# c K&#".

Năm 1883, do b&# t đ&# ng quan đi&# m v&# i Tôn Th&# t Thuy&# t v&# vi&# c ph&# vua Đ&# c Đ&# c, l&# p vua Hi&# p Hòa, ông b&# ph&# chính Thuy&# t cách ch&# c đ&# i v&# quê nhà.

Năm 1884, Phan Đình Phùng đ&# c ph&# c ch&# c, r&# i đ&# c b&# làm tham bi&# n S&# n phòng Hà Tĩnh.

H&# ng &# ng d&# C&# n v&# ng

Năm 1885, vua Hàm Nghi m&# u vi&# c kháng Pháp không thành ph&# i ch&# y ra Tân S&# (Qu&# ng Tr&#) l&# n tránh. Phan Đình Phùng đã quên n&# i hi&# m khích riêng, đ&# cùng v&# i Tôn Th&# t Thuy&# t ch&# ng Pháp. H&# ng &# ng d&# C&# n V&# ng[3] c&# a vua, dù đang c&# tang m&# , Phan Đình Phùng v&# n đ&# ng ra chiêu t&# p l&# c l&# ng t&# kh&# p các t&# nh Thanh Hóa, Ngh&# An, Hà Tĩnh, Qu&# ng Bình, đ&# ch&# ng ngo&# i xâm.

Phan Đình Phùng đ&#c nhà vua phong ch&#c tán lý quân v&# , lãnh đ&#o nghĩa quân xây d&#ng căn c&# t&#i hai huy&#n H&#ng S&#n, H&#ng Khê, thu&#c Hà Tĩnh. Theo giúp s&#c ông có các trí th&#c nh&# ti&#n sĩ Phan Tr&#ng M&#u, c&# nhân Phan Qu&#ng...và nhi&#u võ t&#ng xu&#t thân t&# nông dân và nhi&#u thành ph&#n khác nh&# Cao Th&#ng[4], Lê Ninh, Nguy&#n Chanh, Nguy&#n Tr&#ch, Lê Văn T&#c, Phan Đình Phong, Phan Đình Can...

Su&#t m&#i năm (1885-1895), b&#t ch&#p m&#i hi&#m nguy, gian kh&# , cu&#c kh&#i nghĩa do Phan Đình Phùng lãnh đ&#o đã giao chi&#n v&#i Pháp nhi&#u tr&#n, và đã gây cho đ&#i ph&#ng nhi&#u t&#n th&#t n&#ng n&# , tiêu bi&#u nh&#t là tr&#n V&# Quang vào năm 1894.



Bút tích Phan Đình Phùng l&#u gi&# t&#i

Vĩ n B&#o tàng L&#ch s&# Vĩ t Nam

Th&#y không th&# dùng s&#c m&#nh quân s&# đ&# tiêu di&#t đ&#c cu&#c kh&#i nghĩa, ng&#i Pháp dùng m&#i cách d&# d&# , mua chu&#c Phan Đình Phùng. Ng&#i Pháp còn l&#i đ&#ng các c&#ng s&# nh&# Lê Kinh H&#p, Phan Tr&#ng M&#u, Võ Khoa, Hoàng Cao Kh&#i vi&#t th&# l&#y “tình x&#a nghĩa cũ” đ&# khuyên hàng, nh&#ng tr&#c sau ông v&#n m&#t lòng c&# tuy&#t. Ng&#i Pháp l&#i dùng Nguy&#n Thân và nh&#ng c&#ng s&# khác ra s&#c đàn áp, b&#t thân nhân và khai qu&#t m&# m&# t&# tiên ông, v&#n không làm ông s&#n lòng.

Năm 1893, Cao Th&#ng t&# tr&#n khi&#n Phan Đình Phùng b&# m&#t đ&#i m&#t c&#ng s&# đ&#c l&#c. Năm 1895, Pháp đ&#u Nguy&#n Thân ph&#i h&#p cùng công s&# Ngh&# An là Duvillier đem 3.000 lính đi đàn áp cu&#c kh&#i nghĩa H&#ng Khê. Quân ch&# l&#c c&#a Phan Đình Phùng b&# đ&#i ph&#ng bút đ&#ng ti&#p v&#n, nên vũ khí, l&#ng th&#c, quân s&# th&#y đ&#u thi&#u th&#n, khó bù đ&#p. M&#i l&#n đ&#i ph&#ng t&#n công, nghĩa quân ch&# có th&# ch&#y quanh t&# núi Qu&#t r&#i tr&# v&# núi V&# Quang, và không th&# đ&#u lâu quá 3 ngày.

Ngày 17 tháng 10 năm 1894, Phan Đình Phùng đã t&#p h&#p l&#c l&#ng, đánh th&#ng m&#t tr&#n l&#n, đ&#i ph&#ng m&#t nhi&#u vũ khí và b&# gi&#t ch&#t r&#t nhi&#u, nh&#ng v&#n không sao xoay chuy&#n đ&#c tình th&#. Tr&#n chi&#n th&#ng này cũng là tr&#n cu&#i cùng. Quân Nguy&#n Thân ngày m&#t xi&#t ch&#t vòng vây, gi&#a lúc đen t&#i, Phan Đình Phùng b&# b&#nh l&# n&#ng[5]và m&#t vào ngày 28 tháng 12 năm 1895, h&#ng đ&#ng 49 tu&#i. Thi hài ông đ&#c an táng bí m&#t đ&#i chân núi Qu&#t.

M&#i hai ngày sau khi Phan Đình Phùng m&#t, Nguy&#n Thân m&#i t&#i đ&#c căn c&# nghĩa quân. Do có ng&#i vì h&#m l&#i đ&#m ch&# nên Nguy&#n Thân đã tìm đ&#c m&# Phan Đình Phùng. Nguy&#n Thân cho qu&#t m&# , đ&# đ&#u đ&#t cho x&#ng th&#t ông cháy thành tro, r&#i tr&#n vào thu&#c súng b&#n xu&#ng sông La[6].

Ch&# t&#ng m&#t, nhi&#u t&#ng lãnh cũng vì s&#ng lâu n&#i r&#ng núi đ&#c đ&#a nên b&# đau &#m và qua đ&#i. M&#t s&# ng&#i rút qua Xiêm, m&#t s&# ra hàng, m&#t s&# khác nh&# Tôn Th&#t Hoàng, Hi&#p Tuấn, Phan Đình Tho&#i, Tôn Th&#t Đ&#nh... chi&#n đ&#u cho đ&#n khi b&# b&#t. Th&#c dân Pháp đã cho x&# t&# c&# th&#y 23 ng&#i ch&# huy trong cu&#c kh&#i nghĩa &# H&#ng Khê.

Tác phẩm

Hiện nay thơ văn của Phan Đình Phùng chủ yếu là thơ uất m ức đả kích m ức t s&# bài.

- Câu đ&#i: Đi&#u Lê Ninh, Khóc Cao Th&#ng
- Th&# : Đáp h&#u nhân ký thi, Th&#ng tr&#n h&#u c&#m tác, K&#n nguy binh thi c&#m tác, Phúc đáp Hoàng Cao Kh&#i, Lâm chung th&#i tác...
- Th&# : kính ký Hoàng Cao Kh&#i th&#
- S&# : Vi&#t s&# đ&#a d&#[7]

Giai thoại

Năm 1886, anh của Phan Đình Phùng là Phan Đình Thông đang giữ cánh quân &# huy&#n Thanh Ch&#ng (Ngh&# An), b&# th&# h&# làm ph&#n nên b&# Pháp b&#t. Lê Kinh H&#p v&#n là b&#n thân Phan Đình Phùng, nên viết thư khuyên b&#n v&# hàng đ&# c&#u l&#y anh, đ&# m&# m&# cha ông kh&#i b&# khai qu&#t. Phan Đình Phùng c&#i l&#t, nói v&#i ng&#i đ&#a th&# :

Tôi có m&#t ngôi m&# r&#t to nên giữ là đ&#t n&#c Vi&#t Nam, có m&#t ngôi m&# r&#t to là m&#y m&#i tri&#u đ&#ng bảo. Nếu v&# hàng, đ&# s&#a sang ph&#n m&# của cha ông mình, thì ngôi m&# c&# n&#c kia ai giữ ? V&# đ&# c&#u v&#t ông anh mình, thì anh em trong n&#c ai c&#u?

Sau khi cho khai qu&#t m&# m&# t&# tiên của Phan Đình Phùng &# làng Đông Thái vào năm 1894, Pháp cho b&#t giam luôn nh&#ng ng&#i thân t&#c của ông. Hoàng Cao Kh&#i lúc đó đang là kinh l&#c s&# B&#c K&#, v&#n là ng&#i đ&#ng h&#ng và là thông gia v&#i Phan Đình Phùng, liền g&#i cho ông m&#t b&#c thư chiêu hàng b&#ng nh&#ng l&#i l&# h&#t s&#c thân m&#t, đ&# khuyên b&#n đ&#ng ch&#ng đ&#i tân tri&#u (sau vua Hàm Nghi là Đ&#ng Khánh) và Pháp n&#a. Sau khi xem xong, Phan Đình Phùng th&# dài nói:

Tôi đã quy&#t làm cái công vi&#c của vua (Hàm Nghi) &#y thác, dân trông mong t&#i cùng, thì d&#u cho s&#m sét búa r&#u, quy&#t cũng không lay chuyển và thay đ&#i chí h&#ng đ&#c.

Phan Đình Phùng viết thư phúc đáp, r&#i ân c&#n d&#n Phan Văn Mân, ng&#i anh nhà bác và là ng&#i mang thư, đ&#ng tr&# lên núi V&# Quang n&#a.[8]

Bài thơ tuy&#t m&#ng

Lâm chung th&#i tác

Nhung tr&#ng ph&#ng m&#nh th&#p canh đông,

V&# l&#c y nhiên v&# t&#u công.

Cùng h&#ngao thiên nan tr&#ch nh&#n,

Ph&# đ&# b&#n đ&#a th&#ng đ&#n phong.

C&#u trùng xa giá quan s&#n ngo&#i,

T&# h&#i nhân dân th&#y h&#a trung.

Trách v&#ng d&#long &#u d&#đ&#i,

T&#ng môn thâm t&# quý anh hùng.

Đ&#ch nghĩa:

Làm lúc s&#p m&#t

V&#ng m&#nh &#ch&#n binh nhưng đã m&#i năm,

M&#u l&#c đánh giữ c&#v&#n ch&#a nên đ&#c v&#c gì.

*Dân chúng cùng đ̄ ng đối kh̄ kêu tr̄ i nh̄ đàn nh̄ n không có c̄ ,
B̄ n xâm l̄ c còn đóng đ̄ n nh̄ ong kh̄ p m̄ i n̄ i.
Xa giá c̄ a vua (Hàm Nghi) đang ̄ ngoài quan san,
Nhân dân b̄ n b̄ nh̄ s̄ ng trong n̄ c sôi l̄ a b̄ ng.
Trách nh̄ m càng cao thì m̄ i lo càng l̄ n,
Nghĩ mình cũng trong c̄ a đ̄ ng, mà riêng th̄ n v̄ i t̄ ng anh hùng.*

Đánh giá

V̄ võ công

Kh̄ i nghĩa H̄ ng Khê do Phan Đình Phùng lãnh đ̄ o là cū c kh̄ i nghĩa có quy mô l̄ n nh̄ t và kéo dài nh̄ t trong phong trào C̄ n V̄ ng cū i th̄ k̄ 19. Cū c kh̄ i nghĩa đã phát huy đ̄ c tinh th̄ n đoàn k̄ t, s̄ ng h̄ c̄ a nḡ i dân ̄ mī n xuôi l̄ n mī n nḡ c, c̄ v̄ s̄ c l̄ c l̄ n c̄ a c̄ i v̄ t ch̄ t.

V̄ quân s̄ , nghĩa quân đ̄ c t̄ ch̄ c theo l̄ i chính qui, có k̄ lū t nghiêm minh và cùng kī u trang ph̄ c; bī t s̄ đ̄ ng các ph̄ ng th̄ c tác chī n linh hō t, phong phú, bī t phát huy tính ch̄ đ̄ ng, sáng t̄ o khi giáp tr̄ n v̄ i đ̄ i ph̄ ng. Trong đ̄ i ngũ đã có s̄ t̄ ch̄ c, s̄ hū n luȳ n đ̄ y đ̄ và đ̄ c trang b̄ khá đàng hoàng, khī n đ̄ i ph̄ ng cũng ph̄ i h̄ t s̄ c khâm ph̄ c.



T̄ ng đài Phan Đình Phùng t̄ i bùng binh

*tr̄ c B̄ u đ̄ n Ch̄ L̄ n, qū n 5, Thành
ph̄ Saigon*

Phan Đình Phùng m̄ t, cū c kh̄ i nghĩa H̄ ng Khê cũng tan rã. Song, công cū c vì đ̄ i nghĩa này r̄ t x̄ ng đáng là đ̄ nh cao c̄ a phong trào C̄ n V̄ ng. Đây cũng là th̄ i đ̄ i m̄ k̄ t thúc s̄ m̄ ng lãnh đ̄ o c̄ a t̄ ng l̄ p sĩ phu phong kī n Vī t Nam ch̄ ng Pháp.[9]

V̄ văn nghī p

Qua s̄ tác ph̄ m, tuy ít ̄ i c̄ a ông, nḡ i ta đ̄ nh̄ n th̄ y con nḡ i c̄ a Phan Đình Phùng luôn vì dân, bī t đ̄ a vào dân, luôn kiên quȳ t chī n đ̄ u ch̄ ng Pháp đ̄ n cùng, không h̄ m̄ c ph̄ i b̄ cảm đ̄ c̄ a đ̄ i ph̄ ng.

Và cũng qua Lâm chung th̄ i tác, mà l̄ i l̄ h̄ t s̄ c bī thī t, Phan Đình Phùng đã b̄ c l̄ mình là m̄ t nhà nho trung nghĩa sáng sū t, b̄ i ông hī u rõ s̄ th̄ t b̄ i không th̄ tránh kh̄ i c̄ a cū c đī n đ̄ t n̄ c lúc b̄ y gī ...[10]

T̄ ng nh̄

Kh̄ c Phan Đình Nguyên
(Khóc Phan Đình Nguyên)

D̄ ch nghĩa:

*Th̄ m̄ nh nh̄ ch̄ tre, th̄ t có th̄ khôi ph̄ c kinh đô,
Đau xót vì công m̄ i năm, s̄ p thành thì th̄ t b̄ i.*

Phan Đình Phùng (1847 - 1895)

Tác Giả: Saigon Echo s&#u t&#m

Thứ Hai, 27 Tháng 9 Năm 2010 13:54

Ch&# bu&# n tr&# u đ&#nh d&#ng v&#ng l&# a c&# ng c&# v&# c h&#a,
Đau xót th&# y dân chúng đ&# t lò h&# ng đ&# y t&# ng kh&#c.
Tay kéo l&# i núi sông, lòng ch&# a ch&# t
Thân c&# i sao C&# , sao V&# nh&# khi còn s&# ng
Ai qua n&# i th&# ng tr&# n ngày x&# a,
Ngàn năm còn kh&# n cho ng&# i ta đ&# y l&# .[11]
Đào T&# n

H&# n nay, tên Phan Đình Phùng đ&# c dùng đ&# đ&# t tên cho tr&# ng h&# c, đ&# ng ph&# t&# i nhi&# u t&# nh
thành trên kh&# p n&# c Vi&# t Nam.